

Nattvard, dop i krissituation, tystnadsplikt/rätt och synen på ämbeten/tjänster

Vägledning för Sjukhuskyrkans medarbetare från frikyrkorna och Trossamfundet Svenska kyrkan.

I Sjukhuskyrkan möts medarbetare från olika kristna trossamfund. På de allra flesta sjukhus i landet är det framför allt präster, pastorer, diakoner och assistenter från Trossamfundet Svenska kyrkan och de olika frikyrkorna som arbetar tillsammans. Det innebär också att skiftande ordningar och teologiska synsätt bryts mot varandra. Denna folder visar på några skillnader i synen på ämbete/tjänst, nattvard och dop mellan framför allt Trossamfundet Svenska kyrkan och de frikyrkliga trossamfundet som kan bli synliga/komma till uttryck i det ekumeniska arbetet i Sjukhuskyrkorna. Den innehåller även ett klargörande när det gäller tystnadsrätt och tystnadsplikt för medarbetare från olika kyrkor. Syftet är att foldern ska vara till vägledning i samarbetet mellan olika medarbetare i det lokala sammanhanget. Texterna är formulerade utifrån detta och utgör på långt när inte ett fullödigt teologiskt dokument. De frikyrkliga trossamfund som nämns i denna folder är de som framför allt är representerade i Sjukhuskyrkan.

Ämbeten och tjänster

Präster och pastorer

I de olika trossamfundet som samarbetar inom Sjukhuskyrkan vigs, ordineras eller avskiljs personer till särskilda ämbeten eller tjänster i församlingarna. (Trossamfundet Svenska kyrkan använder benämningen ämbeten, medan flera av frikyrkorna hellre använder ordet tjänster.)

För *Trossamfundet Svenska kyrkan* gäller: Behörig att utöva uppdraget som präst är den som har vigts till präst i *Svenska kyrkans* ordning eller den som har förklarats behörig av ett domkapitel. (se *Kyrkoordningen, Sjunde avdelningen, 31 kap.*)

Vigningen sker, efter prövning och antagning av domkapitlet, i stiftets domkyrka, oftast i en med diakonkandidater gemensam gudstjänst. I inledningsorden till de löften präst-kandidaterna avger beskrivs prästens uppdrag: att predika Guds ord, förvalta sakramenten, leda församlingen i bön och tillbedjan i gudstjänsten, undervisa och utöva själavård.

Inom gruppen som i Sverige benämns *frikyrkor* skiljer sig synsätten och ordningarna från varandra sinsemellan. På motsvarande sätt som Trossamfundet Svenska kyrkan viger präster till tjänst, ordineras/avskiljs i frikyrkorna personer till tjänst som pastorer för att tjäna församlingarna. Grunden för att ordineras till pastor är den enskildes övertygelse av kallelse från Gud till uppgiften och att denna kallelse bekräftats av församlingen/församlingarna. (Ofta benämnt inre och yttre kallelse.) Nedan följer en kort redogörelse för ordination av pastorer i de frikyrkor som vanligast är representerade i Sjukhuskyrkan.

I det samfund som bildats genom att *Svenska Missionskyrkan, Svenska Baptistsamfundet och Metodistkyrkan* gått samman, ordineras pastorerna av Kyrkokonferensen. Utgångspunkten för att antas som pastorskandidat är den som nämns ovan, (den inre och yttre kallelsen) samt en prövning från samfundets sida av lämplighet för uppgiften. Efter den teologiska skolning som efterfrågas sker ordinationen i konferensen. Till Kyrkokonferensen sänder församlingarna sina ombud. Ordningen för ordinationen är därför att det är de lokala församlingarna genom sina ombud i Kyrkokonferensen, som ordinerar en person till pastor i samfundet och i tjänst för dess församlingar. I samband med ordinationen avges tystnadslöften. Samfundets ansvarsnämnd utövar tillsyn över pastorerna.

Svenska Alliansmissionen ligger i sitt synsätt mycket nära det nya samfund som bildades av SMK, SB och Metodistkyrkan. Grundläggande är den enskildes kallelse och församlingens bekräftelse av detta. En

prövning av en pastorskandidats lämplighet görs av samfundet och efter efterfrågad utbildning sker ordinationen i samfundets årskonferens. Också för SAM innebär det att det är de lokala församlingarna som genom sina ombud i konferensen, avskiljer en person till att vara pastor inom Svenska Alliansmissionen. Tystnadslöften avges i samband med ordinationen. Samfundets ansvarsnämnd utövar tillsyn över pastorerna.

Även i *Evangeliska Frikyrkan* är grunden för pastorsavskiljningen den enskildes egen kallelse och församlingens bekräftelse. Efter teologisk skolning sker avskiljningen i den lokala församling där pastorn får sin första tjänst. I samband med avskiljningen avges tystnadslöften. Evangeliska Frikyrkan är en församlingsrörelse av samarbetande församlingar. Avskiljningen i en församling gäller även i övriga församlingar om pastorn flyttar till ny församling. Då en ny tjänst tillträds avges tystnadslöften på nytt i samband med att pastorn installeras i den nya tjänsten. Tillsynen utövas av den lokala församlingen i samarbete med Förtroenderådet i Evangeliska Frikyrkan.

Pingst fria församlingar i samverkan följer samma grundmönster som övriga frikyrkor. Grunden för att en person ska avskiljas till pastor är dennes egen övertygelse av kallelse till tjänst som pastor och församlingens bekräftelse av lämplighet för denna tjänst. Avskiljningen sker i den lokala församlingen och har bärighet i övriga Pingstförsamlingar. I samband med avskiljningen avges tystnadslöften. På samma sätt som inom EFK, förnyas tystnadslöftena i samband med att en pastor installeras i en ny tjänst. Tillsynen utövas av den lokala församlingen och på nationell nivå har vigselnämnden möjlighet att utöva tillsyn över de pastorer som av vigselnämnden har getts vigselbehörighet.

Diakoner

För diakoner gäller följande för *Trossamfundet Svenska kyrkan*: Behörig att utöva uppdraget som diakon är den som har vigts till diakon i Svenska kyrkan eller den som har förklarats behörig av ett domkapitel. (se *Kyrkoordningen, Sjunde avdelningen, 32 kap.*) Vigningen sker, efter prövning och antagning av ett domkapitel, i stiftets domkyrka, oftast i en med prästkandidater gemensam gudstjänst. I inledningsorden till de löften diakonkandidaterna avger beskrivs diakonens uppdrag: att uppsöka, hjälpa och stödja dem som är i kroppslig och själslig nöd, ge kristen fostran och undervisning i tron, i församling och samhälle vara ett barmhärtighetens tecken och i allt tjäna Kristus i sin nästa.

Av *frikyrkorna* är det framför allt Svenska Missionskyrkan som under längre tid ordinerat diakoner till tjänst på ett liknande sätt som Svenska Kyrkan.

Inom Svenska Baptistsamfundet, Evangeliska Frikyrkan (tidigare Örebromissionen) och inom Pingströrelsen har det tidigare varit vanligare att utse så kallade församlingssystrar i församlingarna, vilket även förekommit i Svenska Missionskyrkan längre tillbaka. Uppgifterna för dessa har i hög grad varit likartade som för diakoner i Svenska Kyrkan och i Svenska Missionskyrkan. Titeln diakon har främst inom Svenska Baptistsamfundet, istället använts för lekmän som i församlingarna utsetts till att tjäna vid nattvarden. Diakonerna har även haft diakonala ansvarsuppgifter i församlingarna och ofta funnits med i församlingarnas ledning.

Genom ekumeniskt inflytande och för att hitta likartade begrepp har man idag på de flesta håll gått ifrån benämningen församlingssystemer och istället börjat använda titeln diakon också inom övriga frikyrkor. Svenska Baptistsamfundet fattade beslut om att avskilja diakoner för särskild tjänst i sin årskonferens år 1997. Inom Pingströrelsen har man i vissa församlingar också börjat avskilja diakoner, men man använder även titeln omsorgspastor. I det senare fallet handlar det om en person, avskild till pastor, men med en tjänst i församlingen som ligger nära diakonens. Svenska Alliansmissionen har hittills inte ordinerat diakoner för särskild tjänst, men frågan har lyfts och bearbetas vidare.

Ordination av diakoner sker på liknande grunder som vid ordination av pastorer. Utgångspunkt är den enskildes övertygelse av att vara kallad till uppgiften av Gud och församlingen/församlingarnas bekräftelse av kallelsen. I det samfund som bildats av Svenska Missionskyrkan, Svenska Baptistsamfundet och Metodistkyrkan sker ordinationen till diakon efter prövning av samfundet om lämplighet för tjänst, samt efter det att personen genomgått efterfrågad diakonutbildning. Ordinationen av diakonerna sker i Kyrko-konferensen på likartat sätt som ordinationen av pastorerna. I samband med ordinationen avges tystnadslöften.

Utifrån samma grund för ordination sker avskiljning av diakoner inom Pingströrelsen i den lokala församlingen. Inom Evangeliska Frikyrkan avskiljer man också diakoner på samma sätt som man avskiljer pastorer, det vill säga i lokala församlingar. Avskiljning till diakon inom Pingströrelsen och Evangeliska Frikyrkan kopplas till avgivande av tystnadslöften.

Tystnadsplikt och tystnadsrätt

För präster i Trossamfundet Svenska kyrkan stadgas i kyrkoordningens 31 kap. 9 §: "Den som är eller har varit behörig att utöva uppdraget som präst har tystnadsplikt i fråga om uppgifter som han eller hon därvid har fått veta under bikt eller enskild själavård." (Motsvarande formulering finns för biskop i 30 kap. 3 §.)

För diakoner i Trossamfundet Svenska kyrkan stadgas i kyrkoordningens 32 kap. 9 §: "Den som är eller har varit behörig att utöva uppdraget som diakon har tystnadsplikt i fråga om sådant som han eller hon därvid har fått veta under själavårdande samtal, om inte personen ifråga medger att uppgiften lämnas ut. Tystnadsplikten gäller inte om diakonen enligt lag ålagts att uttala sig under ed eller om det föreligger uppgiftsskyldighet enligt 71 § socialtjänstlagen (1980:620)."

Pastorer och diakoner i frikyrkorna har i samband med sin ordination/avskiljning ålagts tystnadsplikt av sitt samfund. I vissa sammanhang är det även vanligt att tystnadslöftena förnyas vid installation i ny tjänst. Diakoner ger tystnadslofte om sådant som anförtros i själavårdande samtal eller rör människors personliga förhållanden. Formuleringen avser att göra en distinktion mellan pastors tystnadsplikt (särskild/absolut) som har täckning i det juridiska begreppet tystnadsrätt och diakoners tystnadsplikt (allmän) som motsvarar sekretesslagens bestämmelser om allmän tystnadsplikt inom t ex skola, socialtjänst, vård och omsorg. Samtidigt föreligger anmälningsskyldighet för diakon om man får kännedom om vissa brott, t ex övergrepp mot barn.

Tystnadsrätt innebär rätten att inte höras som vittne inför domstol om något man som pastor erfarit under bikt eller enskild själavård. Detta regleras av Rättegångsbalken 36 kap. 5 § som lyder: "Den som är präst inom ett trossamfund eller den som i ett sådant samfund har motsvarande ställning får inte höras som vittne om något han eller hon har erfarit under bikt eller enskild själavård." Som präst inom sådant trossamfund eller person med motsvarande ställning får endast anses den som har erforderlig utbildning och kompetens för sådan syssla och är vigd, ordinerad eller avskild för detta och utövar det som sitt egentliga kall. Det innebär att tystnadsrätten är knuten till tjänsten och att person som övergår till annat yrke inte kan åberopa den inför domstol för annat än vad som erfarits i enskild själavård under den tid tjänsten varade. Pensioneras en person i tjänsten anses tystnadsrätten gälla livet ut.

Dop i krissituation

Bland de frikyrkliga medarbetarna i Sjukhuskyrkan finns de som representerar samfund som endast praktiserar baptistiskt dop. Eftersom Sjukhuskyrkans medarbetare delar ansvaret för beredskapen under kvällar och helger, kan en pastor som enbart praktiserar baptistiskt dop ställas inför frågan att förrätta ett krisdop av barn.

Trossamfundet Svenska kyrkans handbok föreskriver att, även om det är prästen som är sakramentsförvaltare, får dop i krissituation förrättas av någon som själv är döpt. Den som förrättat ett dop i krissituation ska så snart som möjligt anmäla detta till kyrkoherden där den döpta personen är folkbokförd.

Det som förväntas av en medarbetare som genom sin samfundstillhörighet och/eller utifrån egen övertygelse praktiserar baptistiskt dop, är att denne på förhand har förberett sig för en hållning i denna fråga.

Det kan innebära att sjukhuspastorn utarbetar en beredskapsplan som innebär att föräldrarna kan få sin önskan tillgodosedd, även om pastorn inte själv förrättar krisdopet. Tillvägagångssätt kan exempelvis vara att om möjligt tillkalla en kollega eller att bistå någon ur vårdpersonalen att på ett tryggt och

förtroendefullt sätt genomföra krisdopet. Skäl till att i möjligaste mån förorda detta hållningssätt, är respekten och troheten till den egna övertygelsen och det egna samfundets synsätt. Det är också uttryck för respekt för barndöpande samfunds tro och lära.

I den särskilda situation som beredskapen utgör kan en pastor som praktiserar baptistiskt dop, i ett akut uppkommet sammanhang också välja hållningen att utifrån själavårdsmässiga skäl genomföra krisdopet. Utgångspunkten är då att sätta föräldrarnas önskan före sin egen övertygelse, i den särskilda situation som pastorn ställs inför under beredskapen.

På liknande sätt bör medarbetare som representerar barndöpande samfund ha en beredskap att kunna bistå på lämpligt sätt, om föräldrarnas önskan i ett krisläge är att en barnvälsignelse genomförs.

Nattvard

Varje Sjukhuskyrka har utarbetat sina former för nattvardsfirande/mässa. På många håll inbjuds till mässa i ekumenisk ordning som man gemensamt bär ansvar för. Andra har valt att alternera mellan att inbjuda till nattvard/mässa i frikyrklig respektive svenskkyrklig ordning. Därtill kommer enskild nattvardsandakt/sjukkommunion. Svenska kyrkans präster och pastorerna från de olika frikyrkorna har i sin vigning/ordination uppdraget att förvalta sakramenten/de heliga handlingarna. Att vara officiant vid nattvardsfirande/mässa hör således till en av de självskrivna uppgifterna för sjukhuspräst eller sjukhuspastor.

När det gäller diakonernas roll vid nattvardsfirande/mässa är det viktigt att notera att Trossamfundet Svenska kyrkan och frikyrkorna skiljer sig åt i synsättet. En diakon vigd i Trossamfundet Svenska kyrkan har inte förvaltningen av sakramenten i sitt uppdrag. Flera av frikyrkorna har en stark tradition av betoning på det allmänna prästadömet i församlingen. Det innebär att i flera av de svenska frikyrkorna är hållningen den att nattvarden kan hanteras av en lekman som utses av församlingen till denna ansvarsuppgift. Det innebär inte att vem som helst ska hantera nattvarens gåvor, men den/de personer som församlingen utser här till. I linje med detta synsätt har det varit helt naturligt att diakoner som ordinerats till särskild tjänst vid sidan om pastorerna i frikyrkorna, i sin sändning och roll har att hantera nattvarens gåvor. Att diakonerna har detta uppdrag reflekterar den församlingssyn och syn på tjänster i församlingen som de flesta frikyrkor har.

Men i synen på nattvarden är bilden inte entydig bland frikyrkorna. Svenska missionskyrkans syn har varit att uttrycka en distinktion mellan pastorns och diakonens tjänst, till de pastorala sysslorna räknas att förkunna Guds ord, undervisa, döpa, leda nattvarden och utföra andra akter såsom vigsel och begravning. Utgångspunkter för diakonens uppdrag är inte pastorsämbetet, den står istället på egen grund. Däremot *kan* diakonen, som andra lekmän på det allmänna prästerskapets grund, leda nattvard och döpa. Diakonen kan alltså ha pastorala uppgifter liksom pastorn kan ha diakonala uppgifter. Sammantaget kan dock sägas att då frikyrkorna utser en diakon till att arbeta i Sjukhuskyrkan, ligger i uppdraget till denne att förmedla nattvarens gåvor alt. kan det ligga i uppdraget till denna att förmedla nattvarens gåvor. Det kan ske vid nattvardsgudstjänst som Sjukhuskyrkan inbjuder till i den frikyrkliga traditionen eller vid enskild nattvardsandakt. Men eftersom synsättet mellan Trossamfundet Svenska kyrkan och frikyrkorna skiljer sig åt här, är rekommendationen att samtal förs om de olika synsätten på diakonens uppdrag i detta sammanhang, den församlingssyn och den teologiska grundsyn som ligger bakom våra skilda synsätt och hur denna olikhet hanteras praktiskt i vardagen.

Dokumentet antaget av Samarbetsrådet för andlig vård i sjukvården den 17 september 2012.

Åsa Jonsson, konsulent för andlig vård i sjukvården på Svenska Kyrkans Centrum för andlig vård inom hälso- och sjukvården har ansvarat för texterna som rör Svenska kyrkan.

Gunnel Andréasson, konsulent för andlig vård inom hälso- och sjukvården på Sveriges Frikyrkosamråd, har ansvarat för att ta fram texterna som rör de frikyrkliga trossamfunden i dialog med berörda samfund. Dokumentet har för frikyrkorna del även bearbetats av Kommittéen för andlig vård i sjukvården (KAVIS) den 12 september 2012 och i Sveriges Frikyrkosamråds styrelse den 13 september 2012.